

KRONIKLER

MEVZUAT KRONİĞİ

ÂMME HUKUKU

1 Nisan 1964 — 31 Haziran 1964

KANUNLAR :

1 — Cumhuriyet Senatosu Üyeleri Seçimi Kanunu'nun deęiştirilmesine dair Kanun :

17 Nisan 1964 tarihli ve 447 sayılı Cumhuriyet Senatosu üyeleri seçimi Kanununun değiştirilmesine dair kanun, 304 sayılı kanunla Senato seçimlerinde uygulanan çoğunluk sistemi yerine, bu seçimlerin de milletvekili seçimleri gibi nisbî temsil sistemine göre yapılması esasını kabul etmiştir¹.

Buna göre seçime katılmış olan siyasî parti ve bağımsız adayların isimleri alt alta ve almış oldukları oy sayıları da isimlerinin hizasına yazılacaktır.

Misal olarak beş senatör çıkaracak bir seçim çevresi ve bu çevreden dört parti ile bağımsız adayın seçime girdiği ve yetmiş beş bin seçmenin oy kullandığı kabul edilecek olursa yapacağımız ilk iş adayların hizalarına aldıkları oyları işaret etmek olacaktır.

Buna göre A Partisi 27 bin, B Partisi 23 bin, C Partisi 14 bin ve Bağımsız aday 11 bin oy almışsa bu seçim çevresi beş senatör çıkaracağına göre bu oylar sırası ile beşe bölünecek ve bu duruma göre şu sonuç meydana çıkacaktır:

A Partisi :	27000	—	13500	—	9000	—	6750	—	5400
B Partisi :	23000	—	11500	—	7666	—	5750	—	5600
C Partisi :	14000	—	7000	—	4666	—	3500	—	2800
Bağımsız :	11000	—	5500	—	3666	—	1750	—	1300

1) R.G. 22 Nisan 1964 - 11689.

Bu suretle elde edilen rakamlar en büyükten en küçüğe doğru sıralanacaktır :

27000 — 23000 — 14000 — 13500 — 11500 vs.

Ondan sonra da bu oyları elde etmiş partilere ve bağımsız adaylara elde ettikleri oyların büyüklüğüne göre senatörlükler dağıtılacak ve buna göre beş senatörlüğün birisi 27000 oy almış olan A Partisine, ikincisi 23000 oy almış olan B Partisine, üçüncüsü 14000 oy almış olan C Partisine, dördüncüsü 13500 oy almış olan A Partisine tekrar olarak ve nihayet beşincisi 11500 oy almış olan B Partisine tekrar olarak verilecek ve bu hale göre A Partisi iki, B Partisi iki, C Partisi ise bir senatör çıkarmış olacak, Bağımsız aday ise senatör seçimini kaybetmiş telâkki olunacaktır.

2 — Kanun Dışı Yakalanan veya Tutuklanan kimselere Tazminat verilmesi :

1961 Anayasasının Türk hukukuna getirdiği en önemli yeniliklerden biri de, kişi güvenliği problemini halletmek yolunda sevkettiği 30. madde hükmüdür.

Hukuk Devletinde barış ve normal zamanlarda vatandaşın yargı kararı olmadan meselâ idarî bir yoldan, hürriyetinden mahrum edilebilmesi imkânsızdır. Hattâ denilebilir ki, gerçek anlamda demokratik memleketleri birbirinden ayıran en önemli husus, ferdin hürriyetten idarî yoldan mahrum edilip edilememesi keyfiyetidir.

Demokratik memleketlerde kişi güvenliği meselesi sür'atle çok eskiden halledilmiştir. Bu gelişmenin önderliğini ise İngiltere yapmıştır.

İşte bu anlamda olmak ve esasen daha evvelce de işaret ettiğimiz üzere, W. Churchill, «Böyle bir temel olmadıkça ne hürriyet, ne de medeniyet mevcut olabilir» dediği gibi, 1787 tarihli Amerikan Federal Anayasasının I nci maddesinin 9. bölümünde yer alan bu esası A.B.D. nin İnsan Hak ve Hürriyetleri konusunda büyük otorite Prof. Z. Chafee, mezkûr Anayasanın insan hakları ile ilgili en önemli hükmü olarak karşılamış izahatsız ve tazminatsız tevkiflerin mümkün olması halinde ise hiçbir hürriyetten bahsedilemeyeceğine, haklı olarak, işaret etmiştir.

Buna mukabil öteden beri Marksistler «Habeas Corpus» müessesesine hassasiyet gösterilmesini 1789 «Burjuva» devriminin bir kalıntısı olarak görmeyi emellerine daha uygun bulmuşlardır.

Türkiyede bugüne kadar Habeas Corpus'un kabul edilmemiş olması çok önemli bir eksiklik idi.

Yeni Anayasa çok yerinde bir hareketle, şahıs hürriyetinin ve şahıs güvenliğinin sağlanması amacıyla tutuklama ve yakalanma sebeplerinin yakalanan ve tutuklanan şahıslara derhal bildirilmesi esasını kabul etmiş, yakalanan ve tutuklanan yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç, 24 saat içinde hâkim huzuruna çıkarılmasını ve tutukluluğu hakkında hâkimin bir karar vermesini şart koşmuş, yakalanan ve tutuklanan kimse hâkim huzuruna çıkarılınca da durumun hemen yakınlarına bildirilmesi mükellefiyetini yüklemiş ve nihayet gene tamamen Habeas Corpus mekanizmasına uygun olarak bu kaidelerin dışına çıkmasından doğan Devletin mesuliyetinin ayrı bir kanunla düzenleneceğini tasrih etmiştir.

Nitekim Kanun koyucu bu sarahate dayanarak 7.5.1964 tarihli ve 466 sayılı «Kanun dışı yakalanan veya tutuklanan kimselere tazminat verilmesi hakkındaki kanun» la bu gereği yerine getirmiştir².

Bu kanuna göre kanun dışı yakalanan veya tutuklanan kimşeler Kanunun I. maddesinde yazılı sebeplerle zarara uğramaları halinde kendilerine zarar veren işlemlerin yapılmasına esas olan iddialar sebebiyle haklarında açılan dâvalar sonunda verilen kararların kesinleştiği veya bu iddiaların mercilerince karara bağlandığı tarihten itibaren üç ay içinde ikametgâhlarının bulunduğu mahal Ağır Ceza Mahkemesine bir dilekçe ile başvurarak uğradıkları her türlü zararın tazminini isteyebilirler. Mahkeme duruşma yapmaksızın kararını verir bu karar aleyhine tebliğ tarihinden başlayarak bir hafta içinde Temyiz yoluna başvurulabilir.

Şu kadar ki: Tazminat talebine esas olan işlemlere tamamile kendi ihmali veya kusurlu hareketleri ile sebep olanlara tazminat verilmez.

3 — Kamu İktisadî Teşebbüslerinin T. B. M. M. nce denetlenmesinin düzenlenmesi hakkında Kanun :

1961 Anayasası «Kamu İktisadî Teşekküllerinin T.B.M.M. ce denetlenmesi kanunla düzenlenir» hükmünü ihtiva etmektedir. (m. 127 . III).

2) Kanun metni için bk. R.G. 15 Mayıs 1964 - 11704.

Anayasanın gerekçesinde de belirtildiği gibi; Genel ve Katma bütçeler dışında kalan İktisadî Devlet Teşekküllerinin iktisadî muhakabesini yapmakla görevli denetim kurulunun Anayasa ile düzenlenmesine imkân ve lüzum görülmemiş... Bu vazifenin teşri organa bağlı Sayıştaya veya yine bu organa bağlı diğer bir kurula veya hut yürütme içinde yer alan bir kurula verilip verilmemesi ilerdeki ihtiyaçlara bırakılmıştır.

İşte Anayasanın bu hükmüne dayanan kanun koyucu; 12 Mayıs 1964 tarihli ve 468 sayılı «Kamu İktisadî Teşebbüslerinin T. B. M. M. nce denetlenmesinin düzenlenmesi hakkında Kanun» ile; her toplantı yılı başında seçilecek on beş Cumhuriyet Senatosu ve otuz beş Millet Meclisi üyesinden meydana gelen bir «T.B.M.M. Kamu İktisadî Teşebbüsleri Karma Komisyonu» nu kurmuştur³.

4 — Karasuları Kanunu :

15 Mayıs 1964 tarihli ve 476 sayılı Karasuları Kanununun 1 inci maddesi Türk Karasularının Türkiye ülkesine dahil ve genişliğinin altı deniz mili olduğunu kabul etmiştir⁴.

İkinci madde karasuları daha geniş olan Devletlere karşı Türk Karasularının genişliğinin mütekabiliyet esasına göre taayyün edeceğini tasrih etmiştir.

Bilindiği gibi «Sahil Suları» deyimi karasuları (Mer Territoriale) ve açık denizlerin karasularına bitişik bölgesi (Zone Contigue) kavramlarını kapsamaktadır.

Sahil suları kavramının doğuşunda Bartolus 14. yüzyılda öncü olmuştur. Ona göre; Karaya hükmeden bitişik denize de hükmeder. Nihayet 16. yüzyılda Gentilis, Karasularını, sahilleri boyunca uzandıkları ülkenin bir parçası saymış ve bunun bir Devletler Hukuku kavramı olduğunu söylemiştir.

Bugün doktrinde kabul edilen ana görüş egemenlik esasıdır. Buna göre; Devletin karasularındaki egemenliği kara ülkesi üzerindeki emegenliğinden farksızdır. Bu görüşün taraftarı Prof. Gidel, Karasularının «Devlet ülkesinin su altında kalmış bir parçası olduğunu» söylemektedir.

Devletler Hukuku Enstitüsünün 1928 Stockholm toplantısında bu görüş kabul edilmiştir: «Devletlerin kendi sahillerini yalayan deniz sahası üzerinde egemenlikleri mevcuttur. Bu sahaya karasuları denir».

3) R.G. 12 Mayıs 1964 - 11709.

4) Kanun metni için bk. R.G. 25 Mayıs 1964 - 11711.

Tatbikatta da hemen bütün devletler Karasularının ülkenin devamı olduğu görüşünü benimsemiş ve bu görüşü bazı Milletlerarası Andlaşmalarla da teyid etmişlerdir.

Ancak sahil sularının genişliği meselesi doktrin ve tatbikatta çok tartışılan konulardan olup birçok değişik ölçüler ileri sürülmüştür.

Ortaçağda Bartolüs 100 mil, Bodin 60 mil genişliği savunmuştur. Norveç ve İzlanda denizinin tam ortasından geçen bir hatla sahil sularını sınırlandırmışlardır. Tatbikatta ve fikirlerdeki bu dağınıklık ancak, 18 inci yüzyılda Holandalı Devletler Hukuku Bilgini Bynkershoek'un 1703 te yazdığı «De Dominio Maris» adlı eserinde belirttiği «top menzili» kıstası ile nispeten istikrara kavuşmuştur. Bu müellif «ülke hâkimiyeti silâh kudretinin bittiği yerde sona erer» kıstasını ortaya koymuş, o zamanki topçuluğun şartları üç mille tekabül ettiği için karasuları bakımından üç mil gerek doktrin, gerekse tatbikatta uzun zaman benimsenen bir ölçü olmuştur. Ancak çağımız balistik mermilerindeki gelişmelerin bu kriteri uygulamaz bir hale düşürdüğü ortadadır.

Devletlerin karasularının genişliği hakkındaki faktörler genel olarak şöyle özetlenebilir: Ticaret ve harb filoları kuvvetli, balıkçılıkları gelişmiş devletler, kendilerine açık sahaların mümkün olduğu kadar fazla olmasını sağlamak için karasularının genişliğinin darlığını savunmakta, buna mukabil, ticaret ve harb filoları kuvvetli olmayan, balıkçılığı henüz fazla gelişmemiş olan Devletler ise hem sahillerinin güvenliğini korumak, hem de sahillerine yakın denizlerdeki tabii kaynak ve zenginlikten başka devletlerin faydalanmasını önlemek için, sahil sularını mümkün olduğu kadar geniş tutma eğilimi göstermektedirler.

Genel olarak denilebilir ki: Bugün «üç mil kriteri» umumî bir devletler hukuku kaidesi değil, daha ziyade karasularının asgarî genişliğini gösteren bir kıstastır. Azamî genişlik ise devletler arasında takdir ve tartışma konusudur.

Bazı devletler, 3 milden daha geniş bir esasa taraftardır: Meselâ Skandinav devletleri 4 mil, İspanya, İtalya, Yunanistan, Portekiz, Fas, Yugoslavya 6 mil, Meksika 9 mil, Rusya, Romanya, Bulgaristan gibi Kara Denizdeki komşu memleketlerimiz 12 mil esasını kabul etmişlerdir.

Diğer taraftan, 1956 da Mexico City de toplanan Pan American Hukukçular Konseyi «Denizlerin Hukukî rejimi hakkında Mexico Prensipleri» adı ile şu kararı almıştır: «Karasuları için 3 mil esa-

sı ne bir Devletler Hukuku kaidesi, ne de yeter bir genişliktir. Her devlet, halkının ekonomik, güvenlik ve savunma ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak Karasularının sınırlarını tesbit etmek yetkisini haizdir».

Türkiyenin bu konudaki tatbikatına gelince 476 sayılı Kanuna kadar Karasularımızın genişliğini kesin olarak gösteren milletlerarası veya millî her hangi bir vesika yoktu.

Lozan Andlaşmasında bazı adaların kime ait olduğu tesbit edilirken 3 milden az mesafede bulunan adaların Türkiyeye ait olacağı belirtilmiştir. Görülüyor ki Lozan Andlaşmasında 3 mile yapılan âtîf sadece bazı adaların «cihet-i aidiyetini tesbit bakımından olup», Türk karasularının sınırlandırılması gayesini gütmemiştir. (Lozan Andlaşması M. 6 ve 12).

Buna mukabil Türkiye Devletinin Karasuları üzerindeki yetkilerini gösteren bazı metinler mevcuttur. Meselâ 26 ocak 1297 tarihli Zabıta-i Saydiye nizamnamesinin 1902 de değiştirilmiş olan 29 uncu maddesinde Balık Avcılığı bakımından 3 millik esasın kabul edildiği görülmektedir. Diğer taraftan Karasularımızın genişliğini 3 milin ötesine götüren bazı notalar ve mevzuat hükümleri mevcuttur. Meselâ 21 haziran 1927 tarih ve 1110 sayılı Askerî Memnu Mıntakalar Kanununun ikinci maddesinde memnu mıntakanın 3 ilâ 6 deniz mili arasında değişebileceği ve fakat 3 milden fazla mesafe tesbiti için Bakanlar Kurulunun muvafakatinin şart olduğu belirtilmektedir.

Kısaca devletler hiç olmazsa 12 mile kadar karasularının genişliğini tâyin etmek yetkisini, egemenliklerinin sonucu olarak haiz bulunmaktadırlar. Kaldı ki memleketimizin birçok komşularının 12 mil esasını kabul etmesi bizim de bu yolda karar vermemizin sebeplerinden birini teşkil etmeye kâfidir.

Prof. Dr. İsmet GİRİTLİ